

УДК 37-057.875:358:811.512.154
DOI: 10.36979/1694-500X-2024-24-10-169-175

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ АВИАЦИОННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ГОСУДАРСТВЕННОМУ ЯЗЫКУ КАК ВТОРОМУ

Д.А. Рысбекова

Аннотация. В динамично развивающейся сфере авиации владение языком является краеугольным камнем успеха. В этой статье рассматриваются нюансы преподавания кыргызского языка как второго для учащихся, обучающихся по специальности «авиация», а также основные особенности, имеющие решающее значение для развития лингвистических и эксплуатационных навыков. Подчеркивая незаменимую роль языка в авиации, в статье разъясняется необходимость специальной лексики и технической терминологии, адаптированной к требованиям отрасли. Кроме того, в ней подчёркивается важность практического применения и обучения, предлагается опыт, отражающий реальные авиационные сценарии. Эффективные каналы коммуникации между преподавателями и учащимися определены как имеющие первостепенное значение, способствующие чёткому пониманию и укреплению уверенности в навигации в сложных случаях употребления профессиональных терминов. Кроме того, в статье рассматриваются ключевая роль инноваций и проблемы адаптации при обучении авиационному языку, пропагандируются современные методики преподавания, связанные с вопросами интеграции технологий. Также подчёркивается важность создания инклюзивной среды обучения, учитывающей культурные особенности учащихся из разных слоёв общества. При исследовании ключевых аспектов выделили цель данной статьи – представить многогранную деятельность по преподаванию кыргызского языка как второго для обучающихся по направлению «авиация», в конечном счёте вооружая учащихся лингвистическими знаниями и оперативными навыками, необходимыми для успеха в авиационной сфере.

Ключевые слова: авиационное языковое образование; кыргызский как второй язык; специализированная лексика; техническая терминология; практическое обучение; практическое применение; эффективная коммуникация; инновации в преподавании; инклюзивная среда обучения; авиационная промышленность.

МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИ ЭКИНЧИ ТИЛ КАТАРЫ АВИАЦИЯ АДИСТИКТЕРИНЕ ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Д.А. Рысбекова

Аннотация. Авиациянын динамикалуу чөйрөсүндө тилди билүү ийгиликтин пайдубалы болуп саналат. Бул макалада авиация адистиктеринде кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун ар түрдүү багыттары каралат, тилдик жана оперативдик экспертизаны өнүктүрүү үчүн маанилүү өзгөчөлүктөргө тереңирээк токтолобуз. Авиациядагы тилдин маанилүү ролун баса белгилеп, макалада тармактын талаптарына ылайыкташтырылган адистештирилген сөз байлыгынын жана техникалык терминологиянын зарылдыгы түшүндүрүлөт, ошондой эле практикалык колдонуунун жана практикалык окутуунун маанилүүлүгүн баса белгилеп, чыныгы авиация сценарийлерин чагылдырган тереңдетилген тажрыйбаларды сунуштайт. Окутуучулар менен студенттердин ортосундагы натыйжалуу байланыш каналдары эң маанилүү деп табылып, авиациялык тилдин татаалдыгын түшүнүүгө жана багыттоого болгон ишенимди бекемдөөгө өбөлгө түзөт. Мындан тышкары, макалада авиациялык тилди үйрөтүүдө инновациянын жана адаптациянын негизги ролу каралат, заманбап окутуу методологиясын жана технологияны интеграциялоону жактайт жана башка тилдүү студенттерди кабыл алуу үчүн маданий жактан сезимтал жана инклюзивдүү окуу чөйрөсүн өстүрүүнүн маанилүүлүгүн баса белгилейт. Ушул негизги аспектилерди изилдөө аркылуу бул макала кыргыз тилин авиация адистиктеринде экинчи тил катары окутуунун көп кырдуу аракетинде түшүнүк берүүгө, студенттерди глобалдык авиация чөйрөсүндө ийгиликке жетүү үчүн зарыл болгон лингвистикалык чеберчиликке жетүүсүнө багытталат.

Түйүндүү сөздөр: авиациялык терминдерди окутуу; кыргыз тили экинчи тил катары; адистештирилген лексика; техникалык терминология; практикалык окутуу; практикалык колдонуу; натыйжалуу байланыш; окутуудагы инновациялар; инклюзивдүү окуу чөйрөсү; авиация өнөр жайы.

FEATURES OF TEACHING AVIATION SPECIALTIES THE STATE LANGUAGE AS A SECOND LANGUAGE

D.A. Rysbekova

Abstract. Within the dynamic realm of aviation, proficiency in language stands as a cornerstone for success. This article explores the nuanced terrain of teaching Kyrgyz as a second language in aviation specialties, delving into essential features pivotal for fostering linguistic and operational expertise. Emphasizing the indispensable role of language in aviation, the article elucidates the necessity of specialized vocabulary and technical terminology tailored to the industry's demands. Furthermore, it highlights the significance of practical application and hands-on learning, offering immersive experiences mirroring real-world aviation scenarios. Effective communication channels between educators and learners are identified as paramount, facilitating clear understanding and bolstering confidence in navigating aviation language complexities. Additionally, the article examines the pivotal role of innovation and adaptation in aviation language instruction, advocating for modern teaching methodologies and technology integration. Furthermore, it underscores the importance of cultivating a culturally sensitive and inclusive learning environment to accommodate learners from diverse backgrounds. Through an exploration of these key facets, this article aims to provide insights into the multifaceted endeavor of teaching Kyrgyz as a second language in aviation specialties, ultimately equipping learners with the linguistic proficiency and operational acumen essential for success in the global aviation terrain.

Keywords: aviation language education; Kyrgyz as a second language; specialized vocabulary; technical terminology; hands-on learning; practical application; effective communication; innovation in teaching; inclusive learning environment; aviation industry.

Авиация – бул билимди жана техникалык экспертизаны талап кылган жогорку адистештирилген тармак. Бул тармакта ийгиликке жетүү үчүн авиациялык терминдер жана процедуралар адатта колдонулган тилди жакшы түшүнүү зарыл. Көптөгөн өлкөлөрдө бул тил англис тили болгондуктан, учкучтар, авиадиспетчерлер жана башка авиация адистери үчүн зарыл болгон көндүмдөргө ээ болушат. Бирок мамлекеттик тил англис тили болбогон жана авиация адистиктерин экинчи тил катары окутуу зарылдыгы бар көптөгөн өлкөлөр бар. Алардын ичинен кыргыз тилин авиация адистиктерине экинчи тил катары окутуу да азыр актуалдуу болуп турат.

Авиация адистиктеринде кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун бир нече негизги өзгөчөлүктөрү бар. Бул адистештирилген сөз байлыгы жана техникалык терминологияны, практикалык колдонуунун жана практикалык окутуунун маанилүүлүгүн, ошондой эле окутуучулар менен студенттердин ортосундагы так байланышты жана түшүнүктү камтыйт.

Авиацияда тилди окутуунун конкреттүү максаттары бар: пилоттук контролёр менен ачык байланышты камсыз кылуу үчүн иштелип чыккан тил; лексиканын, туюнтмалардын жана функциялардын өзгөчө комплексин колдонуу; оозеки жана көбүнчө визуалдык байланышсыз баарлашуу. Байланыш маселеси саякатчылардын коопсуздугуна гана таасир этпестен,

түздөн-түз жана кыйыр түрдө анын персонал менен иштөөсүнө тийгизген тилдик таасири менен авиация тармагына тартылган бардык адамдарга жана олуттуу экономикалык кесепеттерге алып келиши мүмкүн [1, 13-б.].

Жогоруда айтылгандай, «авиациядагы баарлашуу катасыз болууга тийиш» [2, 182-б.], бирок бул кырсыктын бирден-бир себеби эмес, ар дайым бир нече факторлор бар жана эне тили эмес экинчи тили катары байланышууда мындай кырдаалдар биринчи кезекте каралган. Бул авиациялык кыргыз тилин өзүнчө тил катары кароо керек дегенди билдирет жана анын үйрөнүүчүлөрү, жергиликтүү жана жергиликтүү эмес болсо да тең укуктуулук менен жогорку деңгээлге жетүүсү абзел. «Албетте, эне тилинде сүйлөгөндөр тилдин ар түрдүүлүгүн үйрөнүүдө өзгөчө артыкчылыкка ээ, анткени алар сөз байлыгынын көп бөлүгүн билишет, бирок бул артыкчылык катасыз иштөөгө кепилдик бербейт» [2, 182-б.].

Авиация – бул жогорку техникалык тармак жана бул тармакка мүнөздүү көптөгөн адистештирилген терминдер жана сөз айкаштары бар. Кыргыз тилинде авиация адистиктерин натыйжалуу окутуу үчүн окутуучулар бул терминдерди терең түшүнүшү керек жана аларды студенттерге так жана түшүнүктүү жеткире алышы керек. Бул үчүн окутуучунун олуттуу изилдөөсү жана атайын даярдык талап кылынат, ошондой

эле студенттердин муктаждыктарына жараша методиканы ылайыкташтыруу жана окутуу стилин өзгөртүү зарылдыгы туулат.

Кыргыз тилин экинчи тил катары авиация адистиктерин окутуунун дагы бир маанилүү өзгөчөлүгү – практикалык колдонууга жана практикалык окутууга басым жасоо. Авиация негизинен практикалык тармак жана студенттер институтта үйрөнгөн билимин жана көндүмдөрүн чыныгы дүйнөдөгү кырдаалдарга колдоно алышы керек. Бул практикалык окутууга жана практикалык тажрыйбага күчтүү көңүл бурууну талап кылат, бул кыргыз тилинде бир аз татаалдыкты жаратышы мүмкүн. Бирок туура ресурстар жана аракет менен окутуучулар студенттерге авиация тармагында ийгиликке жетүү үчүн зарыл болгон практикалык тажрыйба топтоого мүмкүндүк берген натыйжалуу окутуу программаларын иштеп чыга алышат.

Окутуучулар менен студенттердин ортосундагы так байланыш жана түшүнүү англис тилинен башка мамлекеттик тилде авиация адистиктерин окутууда да маанилүү. Окутуучулар татаал түшүнүктөрдү жана техникалык терминологияны студенттерге оңой түшүнүктүү жол менен жеткире алышы керек, ошол эле учурда студенттердин суроолорун угуп, аларга жооп бере алышы керек. Бул тил билүү жана маданий аңсезимдин жогорку деңгээлин жана студенттер менен өз ара ишенимге жана урмат-сыйга негизделген бекем мамилелерди түзүү жөндөмүн талап кылат. Англис тилинен башка мамлекеттик тилде авиация адистиктерин окутуунун негизги көйгөйлөрүнүн бири – бул адистештирилген сөз байлыгын жана техникалык терминологияны иштеп чыгуу зарылдыгы. Ю. Жуктенконун айтымында, студенттерди окутууда кесиптик лексика белгилүү бир алкакта гана боло турган негизги темаларга эң жакын тандалган темалар факультеттин профилдик дисциплиналарынын маселелери боюнча окутулат [3, 31-6.].

Экинчи тилди үйрөнүү бүгүнкү глобалдашкан дүйнөдө баалуу көндүм. Өзүн өстүрүү, саякаттоо, бизнес же академиялык иш-аракеттер болобу, бирден ашык тилде баарлашуу мүмкүнчүлүгү сансыз мүмкүнчүлүктөргө жол ачат. Экинчи тилди окутуу – бул натыйжалуу окутууну камсыз кылуу үчүн ар кандай өзгөчөлүктөрдү жана стратегияларды камтыган

татаал жана машакаттуу иш. Бул макалада биз экинчи тилди окутуунун негизги өзгөчөлүктөрүн изилдейбиз.

1. Билим деңгээли

Экинчи тилди окутуунун негизги өзгөчөлүктөрүнүн бири – окуучулардын ар кандай деңгээлдеги билимге жетүүгө умтулушу. Бул деңгээлдерге, адатта, башталгыч, орто жана жогорку деңгээлдеги тилди билген адамдар кирет. Студенттин азыркы билим деңгээлин аныктап алуу жана ага ылайыкташтыруу натыйжалуу окутуу үчүн өтө маанилүү. Мугалимдер студенттерге кыйынчылык туудурган сабактарды жана баалоону иштеп чыгышы керек, ошол эле учурда алардын тилдик ыңгайлуулук зонасында калышын камсыздашы керек. Мисалы, кыргыз тили ар кандай деңгээлде билген студенттер үчүн тил сабагын алалы. Айрымдары башталгыч, башкалары орто же жогорку билимге ээ болушу мүмкүн. Бул ар түрдүү муктаждыктарды канааттандыруу үчүн, окутуучу ар бир квалификациялык деңгээлге ылайыктуу кыйынчылыктарды камсыз кылган сабактарды жана баалоону иштеп чыгат. Башталгычтар негизги сөз байлыгына жана грамматикасына көңүл бурушу мүмкүн, ал эми орто класстын окуучулары татаал тил структуралары жана милдеттери менен алектенишет. Жогорку билимдүү окуучулар китеп окуу, жазуу жана талкуу менен алектенишет. Окуучулардын ар кандай деңгээлдеги билимдерин камсыз кылуу менен, педагогдор ар бир адамдын тилдик ыңгайлуулук зонасында калып, үзгүлтүксүз прогреске жана жетишкендиктерге шарт түзүп, тийиштүү түрдө кыйынчылыктарга туш болушун камсыз кылышат.

2. Байланышка негизделген ыкма

Тилди натыйжалуу окутууда көбүнчө жаттап алуудан көрө, баарлашууга басым жасалат. Коммуникативдик ыкма студенттерди тилди практикалык контекстте колдонууга үндөйт, мисалы, ресторанда тамак-аш заказ кылуу, бизнес сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү, аэропорттогу түзүлгөн кырдаалдар же кокустук сүйлөшүүлөргө катышуу сыяктуу чыныгы жашоодогу көрүнүштөргө басым жасайт. Баарлашуу социалдык категория жана ал көп кырдуу процесс болуп саналат. Бул ыкма эркин сүйлөөгө жана үйрөнүп жаткан тилде ишенимдүү өз ара аракеттенүүгө өбөлгө түзөт.

Авиация тармагында коопсуздукту жана эксплуатациялык натыйжалуулукту камсыз кылуу үчүн ачык жана натыйжалуу байланыш абдан маанилүү. Инструкторлор ролдук көнүгүүлөрдү киргизүү менен натыйжалуу байланышты жеңилдете алышат, анда студенттер аба кыймылын көзөмөлдөө боюнча симуляциялык өз ара аракеттенүүлөргө же Кыргызстандагы пилоттун кабинасындагы байланыштарга катышышат. Бул көнүгүүлөр аркылуу студенттер татаал маалыматты так жана натыйжалуу жеткирип, чыныгы операция учурунда түшүнбөстүктөрдүн жана каталардын коркунучун азайтышат. Кыргызстандагы баарлашуу көндүмдөрүн өркүндөтүү менен студенттер авиация чөйрөсүндө так жана натыйжалуу баарлашуу маданиятын өстүрүп, ишенимге жана чеберчиликке ээ болушат.

3. Маданий интеграция

Экинчи тилди окутуу, сөз байлыгынан жана грамматикадан тышкары, маданий интеграцияны камтыйт. Тилге байланышкан маданиятты түшүнүү студенттерге социалдык нормаларды, каада-салттарды жана этикетти башкарууга жардам берет. Маданияттын сезимталдыгы тил үйрөнүү жана сүйлөө жөндөмүн жакшы билүү үчүн абдан маанилүү.

Маданий интеграция авиациялык билим берүүдө маанилүү ролду ойнойт, ар кандай маданий көз караштарды түшүнүүгө жана урматтоого өбөлгө түзөт. Мисалы, педагогдор пилоттун кабинасындагы экипаждын брифингинде маданий айырмачылыктар жана этикет жөнүндө талкууларды камтышы мүмкүн. Маданий нюанстарды таануу жана баалоо менен авиация адистери өз ара мамиле түзүп, ишеним артып, командада иштөөнү жана кызматташууну жакшырта алышат. Маданий интеграция инклюзивдүүлүктү гана жайылтпастан, окуу тажрыйбасын байытып, студенттерди мультимаданий авиация чөйрөсүндө натыйжалуу иштөөгө даярдайт.

4. Жекелештирилген окутуу

Ар бир студенттин уникалдуу окуу стили жана темпи бар экендигин түшүнүү тилди окутуунун маанилүү өзгөчөлүгү болуп саналат. Эффективдүү мугалимдер өз ыкмаларын визуалдык, аудиториялык, кинестетикалык же алардын айкалышындагы ар кандай окуу артыкчылыктарына ылайыкташтырышат. Жекелештирилген окуу пландары мотивацияны жана катышууну

күчөтөт. Мисалы, авиациялык техникалык тейлөөгө кызыккан студенттер учактын компоненттерин оңдоо боюнча практикалык долбоорлорду ишке ашыра алышат, ал эми аба кыймылын көзөмөлдөөгө кызыккандар аба кыймылын башкаруу сценарийлерин симуляциялоого катыша алышат. Жекелештирилген билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн камсыз кылуу менен, педагогдор студенттерге өзүлөрүнүн каалоолорун ишке ашырууга жана авиация тармагындагы тандалган тармактарында тажрыйба өрчүтүүгө мүмкүнчүлүк беришет.

5. Чыныгы материалдар

Окуучуларды чыныгы тилди колдонууга үйрөтүү үчүн гезиттер, музыка, кино жана адабият сыяктуу материалдарды максаттуу тилге киргизүү абдан маанилүү. Чыныгы дүйнөдөгү материалдар окуу китептеринде каралбай калган оозеки сөздөр, идиомалык сөздөр жана маданий нюанстар жөнүндө түшүнүк берет.

Авиациялык билим берүү тармагына аба кыймылын көзөмөлдөө боюнча транскрипциялар, радио байланыш, өнөр жай адабияттары, авиацияга байланыштуу тасмалар жана адабияттар сыяктуу чыныгы материалдарды интеграциялоо студенттерге тил билүүсүн жогорулатуучу жана авиация тармагын тереңирээк түшүнгөн чыныгы тил тажрыйбаларын берет. Чыныгы материалдар менен алектенүү менен авиациянын студенттери авиациянын динамикалык жана көп кырдуу тармагында ийгиликке жетүү үчүн зарыл болгон тилдик жана маданий компетенттүүлүктү өрчүтүшөт.

6. Технологияны интеграциялоо

Интерактивдүү окутуунун элементтери ESP класстарына XX кылымдын экинчи жарымында кагазга негизделген материалдар боюнча жана кийинчерээк CD-ROM өнүгүшү менен тил окутуу процессинде ишке ашырылган. Мурунку кылымдын аягы жана жаңы кылымдын башталышы Интернеттин кеңири колдонулушу менен белгиленди, бул байланыш мейкиндигин түзүү менен чет тилдерди үйрөнүү процессин өзгөрттү [4, 5, 6].

Тилди окутууда технологияны колдонуу күчтүү курал болушу мүмкүн. Онлайн-ресурстар, тилди үйрөнүү колдонмолору, видеоконференциялык платформалар жана интерактивдүү мультимедиа окуу тажрыйбасын өркүндөтө алат. Мугалимдер бул куралдарды эне тили

менен виртуалдык тил алмашууну жеңилдетүү үчүн колдоно алышат, бул окууну кызыктуу жана практикалык кылат. Мисалы, интерактивдүү модулдар жана мультимедиалык окуу куралдары студенттерге кызыктуу жана интерактивдүү окуу тажрыйбаларын камсыз кылат.

Азыркы учурда ЭСП жаатындагы жана андан тышкары интерактивдүү технологиялык колдонмолор жөнүндө көптөгөн адабияттар бар [4, 5], жана ар бир макала эксперименттердин жана изилдөөнүн негизги пункттарын, анализдерин жана натыйжаларын берген маселелерди жакшы изилдейт. Алардын авторлору бир добуштан интерактивдүү окутуу азыркы учурда билим берүү тармагында, ошондой эле илим жана өнөр жайда кеңири колдонулат деген пикирди билдиришет. Бул, айрыкча, медицина, инженердик, ошондой эле атомдук энергетика, аскердик, бизнес жана башка көптөгөн жогорку коопсуздук тармактарына тиешелүү. Кесиптик окутуу кесиптик ишмердүүлүктүн айрым аспектилеринин абалын изилдөөгө кирет, анда ар бир катышуучу берилген шарттар үчүн белгиленген алгоритмге ылайык кесиптик көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү ишке ашырышы керек. Авиация адистеринде ЭСП окутуу келечектеги кесиптик коммуникативдик ишмердүүлүк менен байланышкан ар кандай милдеттерди камтыйт. Алар студенттерди көйгөйлөрдү талкуулоого жана талкуулоого үндөө, алардын чечимдерин сунуштоо, кырдаалдар жөнүндө маалымат бөлүшүү, ЭКК сатып алуу үчүн баа жеткис болуп калган кесиптик маалымат издөө менен алектенүү үчүн колдонулат [7].

Мындан тышкары, авиация адистери үчүн иштелип чыккан тил үйрөнүү тиркемелери жеке окуучулардын конкреттүү муктаждыктарына жана квалификация деңгээлине жооп берген жекелештирилген окуу жолдорун жана адаптациялык көнүгүүлөрдү сунуштайт. Бул колдонмолорго көбүнчө сөз байлыгы боюнча машыгуулар, айтылыш боюнча колдонмолор жана виртуалдык аватарлар менен симуляцияланган сүйлөшүүлөр кирет, бул студенттерге өзүлөрүнүн тил көндүмдөрүн өз темпи менен көнүгүүгө жана бекемдөөгө мүмкүнчүлүк берет.

7. Үзгүлтүксүз баалоо

Баалоо тилди үйрөтүүнүн маанилүү өзгөчөлүгү болуп саналат. Окуучулардын ий-

гилигин дайыма баалоо окуучуларга да, мугалимдерге да жакшыртуунун жолдорун аныктоого жардам берет. Формативдик баалоо, мисалы, тесттер жана тапшырмалар, үзгүлтүксүз кайтарым байланышты камсыз кылат, ал эми суммалоочу баалоо, стандартташтырылган тесттер сыяктуу, жалпы билимдик сапатты өлчөйт. Мисалы, окутуучулар окуучулардын баарлашуу жөндөмүн жана түшүнүгүн аныктоо үчүн кыргыз тилинде үзгүлтүксүз тил билүүсүн баалай алышат. Үзгүлтүксүз баалоо жоопкерчиликти жогорулатат жана максаттуу колдоону жеңилдетет, студенттердин авиациялык билим берүү сапарында ийгиликке жетүү үчүн керектүү көрсөтмөлөрдү алышын камсыз кылат.

8. Мотивацияны жана катышууну өнүктүрүү

Студенттердин мотивациясын жана активдүү катышуусун сактоо тилди окутууда, анын ичинде авиациялык тилди окутууда маанилүү. Мугалимдер окуучулардын кызыгуусун арттырган, өздүк мотивацияны өстүргөн жана тил үйрөнүүгө болгон чыныгы каалоону өстүргөн позитивдүү окуу чөйрөсүн өстүрүшү керек. Бул максатка жетүү үчүн ар кандай стратегияларды жана иш-чараларды камтыган көп кырдуу ыкма талап кылынат.

Мугалимдер авиациялык тил сабактарына оюн элементтерин киргизе алышат, мисалы, тил үйрөнүү оюндары жана окуучуларды кызыктуу жана интерактивдүү кылып, ошол эле учурда кыйынчылыктарга дуушар кылган викториналар. Бул оюндар сөз байлыгын, грамматикасын жана баарлашуу жөндөмүн кызыктуу жол менен бекемдөө үчүн иштелип чыгышы мүмкүн, бул студенттердин ортосундагы ден соолукка пайдалуу атаандаштыкты жана кызматташтыкты бекемдейт.

Мындан тышкары, топтук иш-чаралар жана биргелешкен долбоорлор студенттерге тил менен маңыздуу контекстте активдүү катышууга мүмкүнчүлүк берет. Мисалы, студенттер авиацияга байланыштуу тилдик тапшырмаларды чечүү үчүн биргелешип иштей алышат, мисалы, учуу колдонмолорун чечмелөө же аба кыймылын көзөмөлдөө боюнча симуляциялык диалогдорду түзүү. Студенттер курдаштары менен кызматташып, тил билүү жөндөмүн гана эмес, авиация тармагындагы ийгилик үчүн

маанилүү болгон командалык жана байланыш жөндөмдөрүн да өрчүтүшөт.

9. Каталарды оңдоо

Тилди өнүктүрүү үчүн каталарды конструктивдүү чечүү маанилүү. Мугалимдер окуучуларга каталарын түшүнүүгө жана аларды жакшыртууга жардам берген пикирлерди бериши керек. Студенттер бири-биринин катасын оңдоого жана өзүн өзү баалоого үндөө да натыйжалуу стратегия болушу мүмкүн. Мисалы, авиациялык тил класстарында мугалимдер коммуникативдик иш-чараларда же топтук талкууларда курдаштарынын оңдоо ыкмасын колдонушу мүмкүн. Студенттерди курдаштарынын каталарын аныктоого жана оңдоого үндөө алардын тил эрежелерин түшүнүүсүн бекемдеп гана тим болбостон, алардын окуу процессинде жоопкерчилик жана менчик сезимин да өстүрөт. Мындан тышкары, өзүн өзү оңдоо ыкмаларын, мисалы, ой жүгүртүүчү журналдарды же өзүн өзү баалоо көнүгүүлөрүн колдонуу студенттерге өзүлөрүнүн лингвистикалык алсыздыктарын аныктоодо жана чечүүдө агенттикти алууга мүмкүнчүлүк берет.

10. Маданий сезимталдык

Экинчи тилди окутуу маданий сезимталдыкты жана урмат-сыйды жайылтууну камтыйт. Студенттер стереотиптерден же адилетсиз пикирлерден алыс болуп, тилдердин жана маданияттардын ар түрдүүлүгүн баалоону үйрөнүшү керек. Инструкторлор ачык-айрым жана инклюзивдүүлүктү өстүрүүдө негизги ролду ойношот. Мисалы, авиация тили сабактарында окутуучулар маданий маалымдуулук иш-чараларын окуу программасына киргизиши мүмкүн. Бул иш-чаралар ар кайсы аймактарда авиация терминологиясынын маданий маанисин изилдөөгө же ар кандай авиациялык контекстте кеңири тараган байланыш нормаларын жана каада-салттарын изилдөөгө кириши мүмкүн. Тилди колдонуу менен байланышкан маданий нюанстарга тереңирээк кирип, студенттер тилдик горизонтторун кеңейтип гана тим болбостон, авиация тармагындагы байланышты калыптандыруучу социалдык жана маданий факторлорду тереңирээк түшүнүшөт.

Жыйынтыктап айтканда, авиация контекстинде эффективдүү экинчи тилди окутуу тилди үйрөнүүнүн жана колдонуунун ар кандай аспек-

тилерин караган комплекстүү мамилени камтыйт. Билим деңгээли, коммуникация каражаттары, маданий интеграция, жекелештирилген окутуу жана анык материалдар сыяктуу негизги принциптерге көңүл буруу менен педагогдор тил жана маданиятты билүү үчүн жагымдуу шарттарды түзө алышат.

Биринчиден, студенттердин ар түрдүү билим деңгээлин таануу жана аларды канааттандыруу зарыл. Сабактарды башталгыч, орто жана жогорку деңгээлдеги студенттердин өзгөчө муктаждыктарын канааттандыруу үчүн ар бир инсандын тилди өздөштүрүү саякатында тийиштүү түрдө сынга алынышын жана колдоого алынышын камсыздайт.

Экинчиден, жаттап алуу аркылуу байланышка басым жасоо студенттерге авиация тармагына тиешелүү реалдуу жашоо сценарийлери менен алектенүүгө мүмкүндүк берет. Ролдук көнүгүүлөр жана окшоштурулган өз ара аракеттенүү аркылуу студенттер аба кыймылын башкарууда жана кабинада эффективдүү баарлашуу үчүн керектүү көндүмдөрдү өнүктүрүшөт, ошону менен коопсуздукту жана эксплуатациянын натыйжалуулугун жогорулатат.

Андан тышкары, тил үйрөнүүгө маданий аспектилерди интеграциялоо авиациялык коомчулуктун ичиндеги маданий айырмачылыктарды көбүрөөк түшүнүүгө жана баалоого түрткү берет. Маданий нормалар жана этикет боюнча талкууларды авиациялык билим берүүгө киргизүү менен педагогдор инклюзивдүүлүккө, командада иштөөгө жана ар түрдүү тектеги окуучулардын бири-бирин урматтоого көмөктөшөт.

Ал эми жекелештирилген окуу пландары жеке студенттердин уникалдуу окуу стилдерин жана кызыкчылыктарын эске алып, аларга авиация тармагында өз каалоолорун ишке ашырууга мүмкүндүк берет. Практикалык тажрыйбалар жана симуляциялар студенттерге тил көндүмдөрүн практикалык контексттерде колдонууга мүмкүндүк берип, алардын түшүнүгүн жана ишенимин бекемдейт. Тармактык адабияттар, радио байланыштар жана авиацияга тиешелүү тасмалар сыяктуу нукура материалдарды көрүү студенттердин тил үйрөнүү тажрыйбасын байытып, оозеки сөздөр, идиомалар жана маданий нюанстар жөнүндө түшүнүк берет.

Чындыгында, экинчи тилди окутуунун бул принциптерин кабыл алуу менен, педагогдор студенттерге авиациянын динамикалык жана көп маданияттуу тармагында ийгиликке жетишүү үчүн зарыл болгон тилдик жана маданий компетенцияны өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Поступила: 30.04.24; рецензирована: 16.05.24;
принята: 17.05.24.

Адабияттар

1. Guidelines for Aviation English Training Programmes ICAO, Cir 323, 2009. URL: http://www.icao.int/safety/lpr/Documents/323_en.pdf
2. Dominique Estival, Candace Farris. Aviation English: A Lingua Franca for Pilots and Air Traffic Controllers. Saxon Graphics Ltd, Derby, 2016.
3. Жлуктенко Ю.О. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / Ю.О. Жлуктенко. Киев: Вища школа, 1971.
4. Lesiak-Bielawska E.D. Technology in ESP Pedagogy. English for Specific Purposes 2015 / E.D. Lesiak-Bielawska. URL: http://espworld.info/Articles_48/Lesiak_Bielawska_E.pdf
5. Ranalli J. Learning English with The Sims: exploiting authentic computer simulation games for L2 learning / J. Ranalli // Computer Assisted Language Learning 21 (5). 2008. P. 441–455. URL: <https://doi.org/10.1080/09588220802447859> (кайрылуу датасы: 28.04.2024).
6. Bystrova B. Problem-based ESP methods for teaching future air traffic controllers to conduct radio exchange in non-routine situations / B. Bystrova, L. Nemliy, N. Paziura, O. Vasiukovych // Advanced Education. 6 (12). P. 74–79. URL: <https://doi.org/10.20535/2410-8286.155041> (кайрылуу датасы: 1.05.2024).
7. Winsberg E. Computer Simulations in Science. In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy // E. Winsberg. 2019. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/simulations-science/> (кайрылуу датасы: 3.05.2024).